

Spicuri din trecutul Tipografiei.

Tipografia din Mănăstirea Neamțu (1800—1883).

Una din localitățile care joacă un rol important în dezvoltarea literaturii bisericești în țara noastră, este și mănăstirea Neamțu.

Această mănăstire, situată într-una din pozițiunile cele mai pitorești, în munții cu acelaș nume, nu mai servă azi de cât ca loc de retragere pentru bătrînii călugări, cari s'au lepădat de cele lumești. Acest locaș de sihăstrie, care a ajuns să nu mai fie vizitat de cât de excursioniști în timpul verii, pentru frumusețile cu cari natura a împodobit regiunea în care el se află așezat, a fost, în prima jumătate a acestui veac, un focar de propagare culturală eclesiastică.

Unii autori pretind chiar, bazîndu-se pe cartea ierodiaconului Cosma, *Mintuirea Păcătoșilor* că în mănăstirea Neamțu ar fi existat o tipografie încă de prin 1747.

Părintele *Narcis Crețulescu*, care a văzut un exemplar din această carte în biblioteca mănăstirei Neamțu, zice că ea nu e tipărită, ci scrisă «tiparnic» (1) ceia ce a făcut pe unii să creadă că ar fi tipărită. «*Mintuirea Păcătoșilor*» este tipărită la Iași la 1768. Un exemplar din această carte posedă și părintele *Narcis Crețulescu*.

Adevărul e însă că tipografia fu adusă în mănăstirea Neamțu prin stăruința lui *Dosoftei Calmuschi*—fost mai întîiu vechil peste moșiile mănăstirei, apoi stariț de la 1805—1808.

Această tipografie pe la 1840 ajunge la apogeu.

Dosoftei Calmuschi era Român de origină (calmuș), apoi rusit. El fu ajutat în opera sa de preoții *Mihail Strébițchi* și ginerele său *Simeon Isoteschi*, Români rusiți și afectați Rușilor, cu cari era bun prieten. Amîndoi acești preoți erau eminenți tipografi și săpători de stampe. Ei învățase arta tipografiei și săpătoriei în lemn la tipografia Mitropoliei din Iași, în zilele *Mitropolitului Gavril Calimach*. Încă la Iași fiind, popa *Mihail* tipărise *Prăvilioara* la 1784 Oct. 24 și un *Moliftenic* la anul 1785, în prefețele cărora se citește: «... s'au tipărit de popa *Mihail Strébițchi* și Exarh al Mitropoliei Iașului.» Pe cartea *Prăvilioara* 1784, *Strébițchi* săpă parada cum Mitropolitul îl face iconom. (Un exemplar din această carte se află la P. S. *Narcis*).

Interese rusești și de familie silise pe popa *Strébițchi* a se strămuta în târgușorul *Dubăsari* de pe

malul sting al Nistrului. Acolo își înființă el, cu voia Rușilor *Ambrosie Sebrinicov* și *Gavriil Bănulescu*, o tipografie proprie, unde lucră cu ginerele său *Isoteschi*, după cum rezultă dintr'un *Ceaslov* mare de 814 pagini, tipărit de dînsul în tipografia sa la anul 1794. În prefața acestei cărți se zice că o parte din tipografia mitropoliei din Iași era sub influența rusească, iar la 1796 Ghenare 15 au tipărit la *Movilău Alexandria*... și în prefața cărții zice: «s'au tipărit în tipografia cea volnică a Protopopului *Mihail Strébițchi*, în târgul *Movilăului*, între hotariul *Rosiei* și între al *Moldoviei* în anul dela Xċ ϩΑΨΥΣ (1796) Ghenare 15 (Un exemplar se află la P. S. *Narcis*).

De și stabiliți la *Dubăsari* și *Movilău*, ei trăiau mai mult prin *Huși* și m-rea *Neamțu* (1).

Strébițchi săpă *marca țării*, care este pusă la cărțile vechi și noi.

Icoana *Domnului Christos* de la proscomidie și alta tot a *Domnului Christos* împreună cu o mulțime de porți (titluri), flori, stampe, ce se văd prin cărțile de pe acel timp, sunt opera lui. El a săpat și pe *Sf. Nicolae*, poreclit *Policarp*. El a săpat de asemenea stampe și pentru tipografia Mitropoliei din Iași, după cum se atestă prin cărțile tipărite acolo; precum și pentru tipografia sa din *Dubăsari* și din *Movilău*. Acest preot a fost un lucrător neobosit, după cum se adeverează din cărticica intitulată: *Intrebătoare răspunsuri* și altele.

Ginerele său popa *Isoteschi* a săpat icoana *Sf. Evanghelist Ioan*, icoana *Sf. arhidiacon Ștefan*, icoana *Sf. Simeon Stilnicul*, icoana *Sf. Ioan Damaschin*, icoana *Maică Domnului*, format mare, cu toate semenele proorocilor împrejur (2), icoana cu *scara Sf. Ioan Scărariul* din carte și de pe icoană și o mulțime de alte vignete reprezentînd diferite subiecte religioase, cari se pot vedea în cărțile tipărite în acel timp. Tot el a săpat și *Antimisul* bisericesc, care s'a întrebuițat pînă la 1865 Octombre 31 pe care este săpat numele său așa: «II. ГИМНОН». (Antimis în bis. sf. *Ioan Bogoslovul* la m-rea *Neamțu*). Tot opera acestui preot este și chenarul din cartea *Acatister* — un amestec de arabescuri cu iconițe, unde iscălește tot II. ГИМНОН iar poarta de *Gervasie*, carte tipărită la *București* în 1823.

Dosofteiu Calmuschi era om învățat în literatura slavă și română; de aceia era vechil, avocat, trans-

(1) Vezi scrisoarea lui *Strébițchi* în *Istoria* m-rii *Neamțu*, de *Arhiereul Narcis Crețulescu*.

(2) Această icoană săpată la 1819 se poate vedea la *Bogorodcina* P. S. S. *Narcis Crețulescu*.

(1) P. S. *Arhiereul Narcis Crețulescu*. «*Istoria* mănăstirii *Neamțu*» 10 vol., operă inedită.

lator și proestos mare în mănăstirea Neamțu, după cum se poate vedea din corespondențele sale și din sumedenia de documente, traduse de dinsul în românește, cu iscălitura și pe răspunderea sa, în nenumărate procese, ce se căuta înaintea divanului țării. Multe din aceste documente se află în opera P. S. S. Narcis Crețulescu.

Se știe că m-rea Neamțu avea multe moși în Basarabia, așa că Calmuschi se servia la împrejuri de prietenii săi Stréblîchi și Isoteschi, cărora le da multe daruri de diferite naturi. Preoții, în schimb, dedeau lui Calmuschi din cărțile ce tipăreau în tipografiile lor.

La anul 1800, în ziua de Ispas, zice P. S. Narcis, Stréblîchi venind la hramul mănăstirii Neamțu, Calmuschi profită de ocazie și-i cere tipografia de la Dubăsari, pentru trebuințele mănăstirii. Popa îi dărușe un teasc vechiu de lemn de inimă de păr, o sumă de instrumente, o cantitate de litere de plumb și de lemn și alte obiecte pentru *Tiparniță*, după cum îi ziceau bătrânii, pe ziua de 18 Iulie 1800. (Pomelnicul 94/126).

Tipografia fu instalată în casa de peste *Magherinița*, unde era deja instalată o legătorie de cărți.

Transportul, așezarea, complectarea lipsurilor, pregătirea personalului, săpătoria stampelor, săpătoria literilor capitale, etc. au durat de la 1800—1805. Acestea s'au petrecut în timpul stăreției arhimandritului *Sofronie Rusu*, tipograf mare fiind părintele *Ignatie Shimonahul*, după cum rezultă din pomelnicul mănăstirii la pag. 52/82; iar la pomelnicul ctitoricesc la pag. 94/126, la titlul preoții de mir, preotul Stréblîchi figurează ca ctitor inzestrător al mănăstirii cu tipografia. Acest pomelnic sună ast-fel:

«Iereî Mihail, Sanda, Ioniță, Maria, Paraschiva, Elena și Ștefana.»

Tipografia fu instalată de însuși dăruitorul ei, preotul Mihail. Instalația dură așa multă vreme, 5 ani, și din cauză că starețul era prea bătrân, acum în a doua stăreție, și nu se interesa de tipografie. Cei mari din mănăstire în loc să se ocupe de afacerile mănăstirii, își disputa moștenirea stăreției, iar popa Mihail ședea prea departe cu casa ca să poată fi în permanență în tipografie. El pregătise doi tipografi, pe *Ignatie* și pe *Sofronie*, cari nu prea corespundeau așteptărilor și nevoilor momentului (1).

Cărțile eșite de sub teascurile acestei tipografii sunt următoarele:

1). 1802. *Istoria sfintei icoane din mănăstirea Neamțu și autocefalia Bisericeii*, in-folio mare, în limba rusă și română, paginile nenumerate și fără anul tipăririi. Această carte s'a mai retipărit în urmă. Un exemplar din prima ediție se află la un preot din mănăstirea Neamțu, care o păstrează ca suvenir. După mărturisirile tipografilor bătrâni, Vlădica Crețulescu, dă ca an al tipăririi acestei cărți, anul 1802. Ea este tipărită ca un fel de cercare, de aceea și lasă de dorit ca impresiune.

2). 1802. *Azbucoavnă* în care se cuprinde alfabetul, silabisirea, rugăciuni și prescurtări din slujba Bisericeii. Un exemplar se găsește în posesia lui *Vasile Ieronim*, din mănăstire.

3). 1802. *Cuvinte de a lui sf. Dimitrie Rostovu*, tipărită tot ca cercare, se află în posesia bătrînului *Nichita*, tipicarul mănăstirii Neamțu, pînă la moartea sa.

La 1803 nu s'a tipărit nimic.

La 1804 se zice că s'au tipărit câte-va cărți, ca cercare, dar nu ni se citează nici una.

La 1805 luna Mai, Dosoftei Calmuschi, vechilul de pînă acum al mănăstirii se face stăriț și arhimandrit. Dosoftei îndată ce ajunse stăriț începu a se ocupa serios cu tipografia, înlătură pe tipograful Ignatie și Sofronie și însărcină pe tînărul *Gherontie* cu grija tipografiei, căruia îi puse îndatorire să îngrijească de tipografie *ca ochiul din cap*, orinduind în acelaș timp călugări și frați cu prisos pentru diferite servicii. Acest Gherontie a jucat un rol însemnat în tipografia mănăstirii Neamțu, după cum vom vedea din expunerea ce urmează.

Ghervasie, împreună cu un alt călugăr *Nazarie* au fost trimiși cu cheltuiala m-rii la Chiev ca să învețe săpătoria în lemn și aramă.

După întoarcerea lor de la Chiev, Ghervasie a săpat sumedenie de icoane și flori, de la anul 1807—1822, tot Ghervasie a săpat în lemn icoana *Înălțării* cea mare, la 1807, care se vede pusă la începutul cărților vechi, ba chiar și la unele mai noi, icoana *Sf. Efrem Sirianu*, icoana *Adormirii Maicii Domnului* (1), icoana *Domnului Christos* cea mare, icoana cea mare cuprinde: *Catapeteasma bisericii mari*, din m-rea Neamțu din anul 1821 din timpul stărițului Ilarie. Poarta (titlul), care cuprinde moartea fie-cărui apostol din cei 12 în parte (2) și altele.

Așa dascălii călugări corectează manuscrisele de

(1) Vezi *Ceaslovul* m-rii Neamțul din 1874.

(2) Vezi *Psaltirea* din 1817.

(1) *Narcis Crețulescu*, op. cit., t. 6, pag. 528—540.

tipărit, tipografii repară teascurile și prefac slovele, iar Strélbițchi sapă cu ginerele său clișeele menționate deja mai sus

După ce totul fu gata, litere, stampe, teascuri, și mai presus de toate, lucrătorii îndemnațici, se puse sub tipar:

4). 1805. *Explicația Evangheliei*, de Gherontie tipograful, carte rară astăzi. Toți Nemțenii și cărturarii, zice părintele Narcis, consideră această carte ca prima producțiune a teascurilor lui Dosofteiu întemeetorul acestei tipografii, punind ca an al introducerii tipografiei în această mănăstire anul 1805, iar ca prim tipograf citează pe Gherontie.

Această tipografie prin desvoltarea ce a căpătat prin adăugarea ramurelor ajutătoare ca *vărsătoria, ferăria, stoleria, legătoria de cărți, fringheria, iconografia, săpătoria, (xilografia și gravura) pictura*, apoi *mașinăria de lemn, de fier și chiar mășinăria nouă semi-automată*, precum și *pregătirea maieștrilor mari și mici*, cu *procurarea unui local special* pentru toate aceste ateliere, au făcut, cu timpul, din acest stabiliment, o instituție culturală mai pre sus de cit toate stabilimentele similare din România de pe acel timp.

A face dar istoricul tipografiei mănăstirii Neamțu, este a face istoricul desvoltării culturii eclesiastice românești pe un period determinat de 120 ani, adică de la 1763, data venirei starițului *Paisie Velicicowski*, pînă la 1883, data închiderii acestei tipografii. Acest studiu complet cu un bogat material de documente s'a făcut de P. S. S. Narcis Crețulescu. Noi ne vom mărgini a atinge numai punctele principale, relative la înființarea acestei tipografii, dînd bibliografia întregă a operelor eșite de sub teascurile acestei tipografii.

La 1806 și 1807 nu se publică nici o carte, făcîndu-se pregătiri pentru tipăririi de opere mai mari.

La 1808 încep, în fine, tipăriturile în mod regulat. Așa în acest an se tipăresc:

- 1). *Rugăciunile Sf. Dimitrie Rostovski*,
- 2). *Rugăciuni de ale Maicii Domnului*,
- 3). *Rugăciuni de ale Domnului Christos*,
- 4). *Psalmi*, (stampele săpate de popa Strélbițchi) *Sf. Nicolae Policala*, (doctorul) și altele, în timpul stăreției lui Dosoftei, tipograf fiind Gherontie.

La 1809—1813 s'au tipărit *Viețile sfinților* cele mari, în 12 tomuri mari, cea mai mare carte din acel timp. Această carte este tradusă din limba slavonă și greacă în limba română de starițul *Paisie*, dascălul *Isaac*, dascălul *Gherontie*, dascălul *Iarion*,

dascălul *Platon*, *Mitrofan* și alții, unui din slavonește, alții din grecește.

Pe cînd unui traduceau, alții corectau, iar alții la alte cărți lucrau.

Aceste manuscrise se pregătise cu mulți ani înainte de a se tipări. În m-rea Neamțul era un nămol de manuscrise pregătite pentru tipar. Parte din ele, cite n'au apucat a se tipări, au ars la 1862 Noembrie 24/6 (1).

Tipărirea cărții *Viețile sfinților* a început la 1809 și a ținut pînă la 1813 inclusiv. Pe acel timp Moldova era sub ocupațiune rusească, împărat fiind Alexandru Pavlovici, iar Mitropolit peste Moldova, Valachia și Basarabia era *Gavril Bănulescu Bodoni*, orînduit de sinodul Rusiei. Stareț al m-rii Neamțu era arhimandritul *Ioan (Iachift)*, Rus de naționalitate, iar tipograf mare este ieromonachul Gherontie, avînd de ajutor pe fostul tipograf Sofronie. Gherontie nu se iscălește regulat pe toate cărțile. Poarta acestei cărți e săpată de Ghervasie, împreună cu multe litere capitale.

Ca și Gherontie, Ghervasie nu se iscălește regulat pe toate clișeurile. Unul din clișeurile acestei cărți, și anume icoana *Acoperemîntul Maicii Domnului* este săpată de trei tipografi, între cari și Simeon Isoteschi.

Pe acele timpuri Moldova fiind, după cum ziserăm, sub ocupațiune rusească, soborul Bisericii era compus în majoritate de Ruși, așa erau *Cheșnicov* și *Gavril*. În acest timp Mitropolitul Veniamin stătea la această m-re, unde zidi biserica *Adormirea*, camerele pentru bibliotecă, arhiva și beciul, iar în zile de repaos traducea și corecta cărți din grecește.

În timpul tipăririi acestei mari cărți, *Viețile Sfinților* pe 12 luni, mai apăru la

1811 *Chiriecodromionul* din grecește sau *Tilcuirea Evangheliei*, de *Nichifor Teotochi*, episcop al Astra-hanului, tradus de A..... V..... M..... adică de *Arhiereul Venianim al Moldovei*, tipărită în m-rea Neamț de Gherontie tipograful, sub stăreția lui *Ioan*, care stărețește de la 1808—1812, cînd urmează *Silvestru*. Cartea s'a corectat de shimonahul *Isaac* Dascălul, Mitropolit fiind *Gavril Bănulescu*, iar împărat al Rusiei Alexandru Pavlovici, carele a luat Basarabia la 1812. El a împărățit 24 de ani, de la 1801—1824.

Aceste două cărți, *Viețile sfinților* și *Chiriecodro-*

(1) Conținutul acestor manuscrise se poate vedea în Ist. M-rii Neamț, t. 3, p. 269, operă inedită a P. S. Crețulescu.

mionul s'au tipărit sub ocupațiunea rusească și decî sub influența lui Cheșnicov, de aceia și poarta acestor cărți, este în stil rusec.

Hîrtia este groasă, tare, vinătă coala în două (in-folio) slovele rari, pauze mari și dese, cărți grosolane, să trăiască secole, semne caracteristice ale Rușilor, — cari în acel timp erau și ale Nemțenilor, — de oare-ce starițul și majoritatea soborului erau Ruși și rusiți.

La 1814 se tipăresc: *Slujba Invierii*, — *Checro-gariul lui Augustin*, Episcopul Iponiei, tradus de dascălul Gherontie și Grigore Miculescu, devenit Mitropolit al Ungro-Vlahiei, între 1823—1834, *Acaftisterul*, 12 psalmi, *Ioan Scărarul* și *Testamentul*.

La toate aceste cărți stampele sînt lucrate de săpătorii mai sus pomeniți.

La 1815 s'au făcut 2 teascuri noi de lemn de inimă de păr, s'au vărsat slove, s'au săpat stampe și s'au mai făcut și alte multe obiecte necesare tipografiei, din ordinul starițului *Silvestru*, de origine din Ungaria de la Cheoani, căruia i se zicea stariț Moldovean.

La 1816 se tipăresc următoarele cărți:

1). *Bogorodîcna* (Octoich), tradus din grecește de shimonahul *Isaac dascălul*, în timpul domniei lui *Scarlat Calimach*, Mitropolit fiind *Veniamin Costache*, stariț al m-rii Neamțu *Silvestru*, stampele reprezentînd pe Maica Domnului cea mare, poarta cu semnele proorocilor, precum și Maica Domnului cea mică, sînt săpate de Ghervasie, tipograf fiind Gherontie, apărută la 22 Iunie, 9 file nepaginate și 327 paginate.

2). *Epitomia* sau *Teologia Sf. Atanasie*, tradusă din grecește de *Iosif Episcopul de Argeș*, corectată de ierodiaconul Grigorie Miculescu. Cartea e eșită de sub tipar la 19 Februarie, în timpul domniei lui *Scarlat Alex. Calimach*, Mitropolit fiind *Veniamin Costache*, stariț *Silvestru*, tipograf ieromonahul Gherontie, stampele sînt lucrate de Ghervasie. Cartea este format mare, hîrtie groasă, tare, albă închisă.

Această carte a fost tradusă din grecește de ierodiaconul Grigorie Miculescu și corectată tot de dînsul, în colaborare cu arhimandritul *Grigorie* din Mitropolia Valahiei, devenit Episcop de Argeș între anii 1823—1828. Unii pun și pe *Iosif al Argeșului* între colaboratorii acestei cărți.

3). *Intrebătoare răspunsuri*, carte pentru ca călugării să nu mănince carne, apărută la Martie 10, în timpul arhipăstoriei Mitropolitului *Veniamin*, stariț fiind *Silvestru*, tipograf Gherontie, săpător protoiereul *Mihail*.

Cartea este mică, hîrtie groasă, tare. Intre alte stampe de remarcat sînt aici: *Sf. Nicolae Policarp* și *Sf. Inger*, executate de Strélbîchi.

Manuscrisul acestei cărți este făcut de starițul *Vasile* de la Poiana Mărului, încă de la 1749, și aprobat de *Silvestru*, patriarhul Antiochiei înaintea lui *Constantin Nicolae Mavrocordat*, Domnul Țării Românești. Despre această carte vorbește și starițul *Paisie* într'o scrisoare către *Doroștei* precum și către Gherontie Dascălul, părintele spiritual al Mitropolitului Grigorie Miculescu, la școala elinească de la Sf. Sava din București. În urmă *Doroștei* fusese stariț al m-rii Neamțu între 1799—1803. Vezi (*Cartea ascultării*).

4). *Tipicul* tradus din rusește, pentru slujbele anuale bisericești.

5) *Apologia*.

La 1817 se tipăresc: 1). *Psaltirea*, format mare, cu cei 12 Psalmi etc., în timpul Domniei lui *Alexandru Calimach* și a Mitropolitului *Veniamin*, stariț al m-rii Neamțu fiind *Silvestru*, iar tipograf Gherontie. Stampele sînt în număr de 7, din cari: poarta cu *Moartea celor 12 Apostoli*, *Icoana Înălțării* cu multe stampe de ale sfinților de Ghervasie monahul, iar *proorocul David* mic, de protoereul *Mihail*. Acoperemîntul (coperta) de iereul *Simeon* și alte cite-va stampe de o mină străină.

2). *Tîlcuirea antifoanelor* din Ochtoic pe cele 8 glasuri, traduse din grecește de ierodiaconul Grigorie Miculescu, carte mică, groasă.

3). *Cartea ascultării*, sau *Adunarea cuvîntelor celor de ascultare*, de la mulți sfinți părinți adunate, împreună cu vieța starițului *Paisie* și cu trimiteri de ale lui tipărite în timpul arhipăstoriei lui *Veniamin*, stariț sf. m-ri Neamțu fiind *Silvestru*, iar tipograf Gherontie.

Poarta e săpata de protoiereul *Mihail*. În acest clișeu se văd reprezentate *hramul Mitropoliei*; *Sf. George*, *Sf. Ioan de la Suceava*, *Sf. Paraschiva* și *Sf. Varvara* cu planul cel vechiu al bisericei din Suceava și *Sf. Vasile* cu titlul grecesc. Formatul este în-4°, hîrtie groasă, albă, tare.

La 1818 apar *Evanghelia* și *Apostolul* cu titlul *Noul testament*, după izvoade grecești, tipărit în timpul Domniei lui *Scarlat Alex. Calimach* Vv. și Mitropolitului *Veniamin*, cu ajutorul lui *Iosif*, episcop de Argeș. Se începe sub stăreția lui *Silvestru* la 1818 și se termină sub stăreția lui *Ilarie*, de origină Bucovinean, care stărețește între 1818—1823, de Gherontie ieromonahul tipograf, stampele fiind săpate de Ghervasie. Poarta este proprie acestei cărți ca și Evangelisti.

2). *Efrem Sirianu*, carte mare de cuvinte călugărești, în 3 tomuri.

La 1819 apare *Isaac Sirul*.

La 1820 și 1821 se tipărește *Evangelia cea mare*, începută în 1820 și terminată în 1821. Această carte este cea mai mare ce a putut eși din presele românești ale timpului și servește numai pentru slujbele de lux. Astăzi este foarte rară. În timpul tipăririi acestei cărți a izbucnit Eteria grecească, stăriț al mănăstirii Neamțu fiind *Ilarie*, tipograf Gherontie, iar săpător renumitul Ghervasie. Poarta cea mare de lux se repetă pe toate foile și fețele. Evangeliștii speciali, asemenea florile și majoritatea literilor capitale. Această carte, zice prea sînțitul Narcis, este apogeul artei în acel timp în Biserica Românilor și în tipografia lor.

Această Evangelie, în toată România se numește mare, pentru că într'adevăr, este cea mai mare din evangeliile românești. La mănăstirea Neamțu însă, și numai la Neamțu, este o Evangelie în limba slavonă, tipărită în Rusia, de o mărime extraordinară.

Această Evangelie ocupă în mănăstire locul întiiu ca mărime și la slujbe se poartă de 2 diaconi. Legătura este culmea artei (1).

La 1821, din cauza Eferiei, tipografia a fost desfăcută, materialul închis prin lăzi și ascuns de Gherontie tipograful de n'au știut nici servitorii.

La 1822 restabilindu-se liniștea în țară, tipografia fu instalată ca și din nou, făcându-se reparațiunile necesare. Însă, întâmplându-se să ardă mănăstirea Secu în anul 1821, mănăstirea Neamțu fu nevoită a ține pentru pază gardă de Turci, iar odoarele fură ascunse și tipografia fu parte îngropată în pământ, parte ascunsă; călugării fugise, reclamațiunile începură a curge în 1822 cu înverșunare pentru averea străină, care fusese ascunsă aci înainte de zaveră și din cauza zavergiilor.

Din această avere parte arse, parte se furase de către cei însărcinați cu paza.

La 1823 se tipărește *Prăvilioara* și la 1824 *Psaltirea*.

La 1825: 1). *Anftologionul* său *Mineiul anual* în 2 volume.

2). *Aghezmatarul*.

3). *Scrisoarea Moldovei* (Descrierea Aug. 9) a lui Dimitrie Cantemir, Domnul Moldovei, în timpul domniei lui *Ion Sandu Sturdza* și a Mitropolitului Veniamin stăriț fiind *Dometian*, originar din Transilvania, care stăreți de la 1823—1834, însuflețit

de un spirit reformator și autoritar, iar tipograf Gherontie.

4). *Efrem Sirul* cu ajutorul Episcopului Grigorie de la Argeș.

La 1826 apare: *Cartea celor 5 simțuri* și *Războiul nevăzut*, în timpul Mitropolitului Veniamin, stăriț fiind Dometian, iar tipograf Gherontie și *Nicodim* corector.

La 1827 apar următoarele cărți:

1). *Apanstisma* (Adunarea de rugăciuni), tradusă din grecește în timpul Domnului Ion Sandu Sturdza Vv. și a Mitropolitului Veniamin Costachi, stăriț fiind Dometian, tipograf Gherontie. Cartea apare în Iulie, avînd frontispiciul (poarta) în stil rusesc. Intre stampele cari sunt săpate de Ghervasie și întrebuițate deja la alte cărți, este și icoana Maicii Domnului mică, cu Domnul Cristos pe stînga. Vol. in-4°, gros, hîrtie groasă, tare.

2). *Psaltirea*, format mic.

3). *Ermologion*, carte de psaltichie, în timpul Mitropolitului Veniamin și stărițului Dometian.

Stampele întrebuițate la acest *Ermologion* sunt datorite tipografiei mănăstirii Neamțului de *Economul Grigorie*, preot și conducătorul tipografiei Mitropoliei din Iași, după cum rezultă din cărțile tipărite acolo. Aceste stampe erau în număr de 55. Pentru acest dar stărițul Dometian l'a trecut la pomelnicul ctitoricesc al mănăstirii Neamț, pag. 95/127. Cu aceste stampe de danie și cu altele, cari s'au adăogit mai la urmă, a început a se tipări pentru prima oară la 1827 cărți de *Psaltichie*, între cari cel întiiu este *Ermologionul* despre care vorbim. De atunci s'au tipărit multe cărți de Psaltichie în mănăstirea Neamțu.

Preotul Grigore a fost mulți ani tipograf în Iași. Il întilnim la tipografia Mitropoliei din Iași și pe la 1831, după cum se constată din prefața cărței intitulată «*Iubitorul de înțelepciune*» (Filosoful și Indianul). *Grigorie Economul* ostenitor.

Aceste vignete trebuie să fi fost făcute cu cheltuiala sa proprie, din moment ce le-a hărăzit mănăstirii ca să-l treacă la pomelnic.

Aceasta nu era puțin lucru pe acele timpuri, nu numai pentru mănăstirea Neamțu, dar și pentru Moldova întreagă și chiar țările vecine, căci lipsa cărților de cîntări era foarte simțită.

După aceia se mai tipăriră: *Gramatica*, *Anasmatarîu*, *Ermologionul*, după știința psaltului *Iosif Shimonahul*, care a fost primul cantor, în mănăstirea Neamțu și primul dascăl, care a învățat pe călugări.

Drept recunoștință pentru serviciile aduse m-rii

(1) Narcis Crețulescu, op. cit.

a fost trecut la pomelnicul ctitoricesc la pag. 53/83 împreună cu *Isaac Shimonahul* și alți părinți.

În cursul anilor 1828, 1829 și 1830, tipografia n'a funcționat, din cauza reînnoirii materialului, vârsării literilor mari și mici. În acest timp s'a restaurat și biserica cea mare a m-rii.

La 30 Ianuarie 1830 starițul Dometian anunță prin circulară tipărită, că pune în tipar cele 12 *Minee* de peste an și roagă pe patrioții să se aboneze cu plată de 24 lei volumul nelegat, iar în total 288 lei, nelegate. Tiparul va începe îndată ce se vor vărsa noui litere. În cursul anilor 1831 și 1832 apar aceste *Minee* pe 12 luni, în 12 tomuri, adică 1 tom pe fie-care lună. Tiparul a ținut 2 ani și cite-va luni, căci a început din cursul anului 1830, Mitropolit fiind Veniamin, stariț Dometian, tipograf ieromonahul Gherontie.

Mineele s'au tipărit în localul cel vechiu de peste Magherniță, lângă localul vechei fabrici de postav.

Formatul in-folio tipărit cu negru și roșu, coala se trecea de 4 ori prin teasc, hirtia se uda și se usca greu. Numărul exemplarelor a fost 1.000 sau pentru 12 volume, 12.000 ex., operație greu de mănuit pentru acele timpuri. Volumele sînt proporționate, hirtia albă, tare, tiparul curat, slova atrăgătoare, nu obosește ochii, tipicuri lucide, exerciții cumpătate.

Aceste calități de impresiune fac din *Mineele* de la Neamțu cele mai căutate cărți de asemenea natură în Biserica Românilor, mai ales ultima ediție.

Aceasta este ultimă operă tipografică a acestui vestit tipograf Gherontie.

Gherontie tipograful nu trebuie confundat cu Gherontie Dascălul, despre care vom mai reveni.

Gherontie tipograful era Român, călugăr Nemțan. A învățat această artă în m-rea Neamțu de la popa Mihai și ginerele său Simeon, între anii 1800—1804, cînd fu trimis ca practicant zețar la tipografia Mitropoliei din Iași. La 1805 fu chemat de starițul Dosoftei și pus în capul tipografiei m-rii Neamț, tipărind *Explicația Evangheliei*. În momentul chemării sale din Iași lucra la *Teologia sf. Ioan Damaschin*, tradusă de Gherontie Dascălul și Grigorie Miculescu, care apărură la 1806.

Gherontie a fost tipograf de la 1805—1832, pînă s'au terminat *Mineele*.

P. S. S. Narcis Crețulescu zice că starițul Dometian simțind pe Gherontie că are ceva bani și spre a-l putea suge, îi găsi clenciū să-l pună egumen la

Urguești. Gherontie se duse la Urguești, dar și de acolo fu scos pentru alte motive.

Desgustat de atîta șicană se duse la București la Mitropolitul Grigorie Miculescu, pe care-l cunoștea din m-rea Neamțul și de la Iași. Dar fiind bătrîn ceru voie a se așeza la Căldărușani, unde, zdruncinat de miseriile ce i se făcuse, se îmbolnăvi și muri chiar în acelaș an 1832, îngropîndu-se în m-rea Căldurașani.

Acest Gherontie joacă mare rol în tipografia română eclesiastică. El ținu corespondență cu Mitropolitul Veniamin la Colincăuți. A fost preot, ieromonah, dobîndindu și învățătura mai mult din *practică* de cît de pe băncile școlii (1), după cum reiese din schițele biografice aflate prin cărțile tipărite de dînsul.

Gherontie Dascălul, născut la 1744 era om învățat, elenist, latinist, slavonist, etc., de naționalitate român, călugăr Nemțan. Studiile și le-a complectat împreună cu Doroftei în școala Sf. Sava din București pe cheltuiala m-rii. A fost coleg și stariț Mitropolitului Grigorie Miculescu al Valahiei. A tradus multe cărți în limba română, atît singur cît și în colaborare, cu Mitropolitul Grigorie, pe cînd era numai ierodiacon, între cari cităm: *Chiriecodromion*, *Teoflact*, *Teologia Sf. I. Damaschin*, *Checrogarionul*, și altele.

A murit în Rumelia, la Filipopoli, în etate de 70—71 ani, pe cînd se întorcea de la Sf. Munte, cu Grigorie, la 1814 sau 1815 și a fost îngropat la m-rea Sfinților Anarghiri Cosma și Damian. Acest Gerontie a jucat un rol însemnat în literatura bisericească română, atît prin traducere de cărți cît și ca dascăl al *aschetismului*. El a crescut pe Mitropolitul Grigorie și pe starițul Silvestru. El fusese ucenic al starițului Paisie.

La 1833 apar pe rînd următoarele cărți:

1). *Ceaslovul*, 2). *Ochtoicul*, 3). *Triodul*, 4). *Slujba Învierii de la Paști* și *Oglinda omului*, traduse din rusește de duhovnicul *Chiriac* din m-rea Secu, iar acum cu ascultarea în m-rea Neamț, de origine bulgar de la Bîrlad, și tipărite la m-rea Neamț — unde s'a adaos și *Inchinăciunea Sf-lor patimi*, cu cheltuiala Mitropolitului Veniamin, stariț fiind Dometian, cu 10 stampe săpate de părintele *Nazarie*, în aramă. Tiragiul a fost de 600 ex., toate dăruite. Tipograf a fost *Chiriac* traducătorul.

La 1834 se tipărește *Evangelia* cea mare, și *Pendicostariul*, în zilele Mitropolitului Veniamin, stariț fiind Dometian, iar tipograf *Chiriac*.

În acest an moare starițul Dometian și începe în-
tîia stăreție a lui *Neonil* (1).

La 1835 apare *Efrim Sirianul*, tom. III și *Ceas-
lovul* în a doua ediție, sub stăreția lui *Neonil*, tipog-
garf fiind *Chiriac*.

La 1836 apar: 1). *Cei 12 Psalmi* cu slujba în-
fricoșatei judecăți și Sinaxarul la August 6, în zilele
Domnului *Mihail Gr. Sturdza* și Mitropolitului *Ve-
niamin*, stariț fiind *Mardarie*, tipograf *Chiriac*, să-
pător *Teodosie*, care a săpat *Inălțarea și emblema
anului*. Două din stampe cu Mîntuitorul sînt săpate
de popa *Mihail Strélbețchi*. Pe una, pe care se citește
Ic. Xc. numele săpătorului este scris: Protoierei *Mi-
hailă*. Pe cea altă **СѦИ**, Protoierei *Mihailă Policarp*

Relativ la acest preot P. S. Narcis face urmă-
toarea observațiune: «Popa *Mihail Strélbețchi* a scris
vorba **Полнкарпъ** și pe stampa Sf. Nicolae între-
buițată la cărticica din 1816, și pe stampa Mîn-
tuitorului de pe această cărticică. La 1816 a scris
Полнка (рп) ori *Pocala*, mai jos, sub picioare: Proto-
ierei *Mihail*. Ce va fi însemnînd oare, se întrebă P. S.
Narcis pe aceste 2 stampe vorba *Policarp*. Să fie pore-
cla preotului de la părinții lui? Să fie numele vre-
unui protector adoptat din respect? Cum s'ar ar-
monisa: *Mihail Policarp* cu *Mihail Strélbețchi*? Este
de observat că autorii, între-carî *Episcopul Melchi-
sedec* în *Cronica Hușilor*, în apendice, la pag. 168, îl
scrie *Strilbitki*. Eu îl scriu, zice părintele Crețulescu,
după pomelnicul m-rii *Neamțu* și după scrisorile de
corespondență cu *Dosoftei*, *Strélbețchi*. Și însuși popa
Mihail își sapă numele pe stampa Mîntuitorului
din cărticica *Acaftisteriū*, tipărită în 1836, **Срїлк** (cki).
El se iscălește: «**Михайль Стрѣлбѣцкїн**».

2). *Acaftisteriū* apărut la 20 Septembrie, în zilele
Domnului *M. Gr. Sturdza* și Mitrop. *Veniamin*, sta-
riț fiind *Mardarie* (2) iar tipograf *Chiriac*. Săpătorii
aū fost: 1) *Teodosie*, care a făcut icoana *Inălțarea*
și *Buna Vestire*, 2) Popa *Mihail Strélbețchi*, care
sapă icoana *Mîntuitorului*. **СѦИ**, sub picioarele Dom-
nului sapă numele său ast-fel **Прото Іерѣн Михай
Срїлк** (cki). Tot popa *Strélbețki* sapă și icoana Dom-
nului **Xc** de la Impărtășire, pe care o scrie în rusește
împreună cu 4 ierarhi, ce sînt aici cu Domnul, unde
se iscălește **Мїхана**.

(1) *Neonil Buzilă-Hărceag* era nepotul starițului *Ilarie Bu-
covineanul*, văr cu *Calfa Nicolae Cernoveschi*, și moș lui *Ga-
vril ierodiaconul* zis și *Roșu*. I-a stăreție a lui *Neonil* începu
la 4/23 Octombrie 1834 și ținu pînă la 1/12 Noembrie 1835.

(2) *Mardarie*, de origine rus, stărețește de la 12 Noembrie
1835 pînă la 10 Aprilie 1836.

3). *Viața starițului Paisie* (1) tipărită la Iunie 16,
în-4°, în zilele Domnului *Sturdza*, Mitr. *Veniamin*,
stariț *Mardarie*, tipograf *Chiriac*. Săpătorii aū fost:
Teodosiū, care a săpat poarta cu sfinți mici îm-
prejur; iar *Ghervasie icoana Inălțării* înconjurată
cu *Evangelisti* și apostolii *Iuda*, *Iacob*, *Petru* și
Pavel. Portretul starițului este tipărit separat ca ta-
bloū.

La 1837 se tipărește un *Ochtoic* sub domnia
lui *Vodă Sturdza*, Mitropolit *Veniamin*, stariț *Mar-
darie*, tipograf *Chiriac*.

Apoi *Hronograful Sf. Dumitru Rostovu* la 14 A-
prilie, Domn, Mitropolit, tipograf cei de sus. Cartea
este de format mare, hîrtie groasă, albă-vînată.

Marca țării de pe această carte este săpată de pro-
toiereul *Mihail* și înconjurată cu text, săpat de *Teo-
dosie*. Crucea e săpată de *Teodosie* la 1834. În
icoana *Inălțării* din 1807 a lui *Ghervasie*, este o
iscălitură în filtă așa: **Ж. А. П. О. Ж.**, pe care P. S.
Narcis o descifrează ast-fel: «*M. O. N. A. X.* (*Mo-
nach Arcadi Hușanu*) (acum la m-rea *Noul Neamț*
din *Basarabia*, fost atunci lucrător la tipografie).

În această carte se află icoana *Sf. Dumitru Ro-
stovu*, mare, săpată bine de *Teodosie monahul* la
1837 Aprilie 10. Tot el a săpat stampa *Greșala*

(1) *Starițul Paisie Velicicowschi*, este Rus de la *Pultava*,
văr cu starițul *Vasile* de la *Poiana Mărului*, tot Rus.
El a trăit între anii 1722—1794. *Viața* lui este legată de
Istoria culturii bisericești. El a pregătit în mare parte pe
dascălii timpului său. *Viața* sa s'a scris de către ucenicul
după cum urmează:

1). *Mitrofan*, dascăl shimonah, ucenic al lui, de origine
Rus, a scris'o în rusește.

2). *Isaac*, dascăl shimonah, Moldovean, a scris'o pe larg
în românește.

3). *Ierodiaconul Grigorie Miculescu*, devenit Mitropolit al
Munteniei, care trăia și lucra în m-rea *Neamțu*, a prescur-
tat scrierea lui *Isaac* și a cercetat'o sobornicește, și

4). *Platon*, de neam Rus, dascăl shimonah, a prelucrat
viața lui *Paisie* ca și din nou, după norma celor trei no-
tați mai sus, în rusește.

Mitropolitul *Veniamin* a cunoscut pe *Paisie*. El a ordonat
ca *viața* lui să fie scrisă în limba română și slavonă.

Duhovnicul *Chiriac* a tradus'o din rusește și a tipărit'o
în românește. Sînt deosebirî între edițiunile din 1817 și
1836. Rușii privesc pe *Paisie* de sfînt, *Românii* însă nu.
Paisie este îngropat în biserica cea mare din m-rea *Neamțu*.

În această carte *Viața starițului Paisie* este tipărită și
Istoria sfîntei Icoane din m-rea *Neamțu* și *autocefalia*
Bisericei, care fu tipărită în limba rusă și română, într'o
filadă mare la 1802, ca probă de cercare pentru începutul
tipografiei din m-rea *Neamțu* și în *Viețile sfinților* cele mari
pe luna Iunie 26 și prin alte locuri.

lui Adam și Proorocii. Stampa Dumnezeu și Isus Chr. sînt săpate de Ghervasie. Comparînd marca țarei Moldovei de la 1768 de la cartea *Indreptarea Păcătoșilor* cu marca din Hronograf a lui Popa Strélbițchi, vedem progresul realizat în arta săpătoriei. Marca din 1768 e săpată de diaconul *Damaschin*, tipograful Mitropoliei din Iași. Înaintea lui Popa Mihail Strélbițchi' aŭ mai fost doi săpători în timp de 17 ani, cît este de la Damaschin pînă la Strélbițchi. (Aceași comparație s'ar putea face și cu stampele din *Anftologhionul* din 1766, tipărit în București de tipograful *Iordache Stoicovici*.

Praștia tipărită în același an, în timpul Domniei lui Mihail Gr. Sturdza, Mitropolit fiind Veniamin, stariț Mardarie, iar tipograf ierodiaconul Chiriac.

Această carte a fost tradusă de Chiriac ieromonach și duhovnic din sf. m-re Neamțu, care a și tipărit-o ca tipograf, săpător al stampelor fiind Teodosie.

Din această carte s'a extras textul de la pag. 153—181, și s'a tipărit în broșuri separate cu titlul de la început și sfîrșit. — *Disputa dintre Iidov și Creștin*. Numărul paginilor este acelaș ca în cartea *Praștia*, fără să corespundă cu coala respectivă. N'are pe ea anul tipăririi și locul unde s'a tipărit. Dar după literă și, avînd în vedere faptul că s'aŭ extras din *Praștia*, este cert că s'a tipărit la m-re Neamțu, în acelaș an. Părintele Narcis, care posedă atât acest extras cât și întreaga carte *Praștia* înclină a crede că extrasul din *Praștie* n'ar fi decît o corectură de tipar, trasă pe furdale (maculatură).

La 1838 și 1839 nu s'a tipărit nici o carte din cauza luptelor înverșunate dintre starițul Neonil Bucovineanu și Mardarie (Rus) (1).

La 1840 se tipărește *Antologia*, carte de cîntări bisericești *Herovico-Chinonicar*, de ierodiaconul *Nectarie Frimu*, devenit mai tîrziu arhiereu *Tripoleos* în m-re Neamțu, în timpul Domniei lui M. Gr. Sturdza, Mitropolit fiind Veniamin, stariț *Venedict* care a stărețit de la 1 Maiu 1840 pînă la 19 Iunie 1843, numit în *schivnicie Vasian*, iar tipograf *Isaia*.

De la 1841 pînă la 1842, *Venedict* n'a tipărit nici-o carte. El nu știa să prețuiască foloasele tiparului. El a reformat cu totul localul tipografiei, căci Mitropolitul Veniamin fiind foarte supărat nu se putea ocupa de m-re.

În intervalul de la 1800—1842 materialul tipografiei a fost de 3 ori prefăcut.

La 1843 apare *Psaltirea* în-4° și *Așezămîntul m-rii Neamțu* de Neonil, care stărețește în al 3-lea rînd între 19 Iunie 1843 și 16 Octombrie 1853, tipograf fiind *Isaia*.

La 1844 Noembrie 10 apare *Pidalionul* sau *Canioanele Bisericei*, traduse din grecește de Veniamin proin Mitropolit din m-re Slatina, în zilele Domnului Mihaï Gr. Sturdza Vv., Mitropolit fiind *Meletie*, stariț Neonil, corector *Protosinghelul Neofit Scriban*, tipograf fiind *Teofan Cristea* și monahul *Cleopa*. Săpător era Teodosie. El a săpat stampa care reprezintă Biserica în 1844, precum și poarta cu *Sf. Treime* și cu *Sf. Părinți*. Marca țării este cea veche săpată de popa Mihail și întrebuițată și de Mihaï Sturdza.

Teodosie a mai săpat stampele *Grigorie Teologul* în 1824, a *Sfinților Apostoli*, a *Sfinților Părinți* de la Sinoadele I, II, III și V ecumenice, și a *Sf. Anatolie* în 1841; a Sinoadelor IV, VI și VII și *Sf. David* în 1844. *Curtea mănăstirii Neamțul*, bisericile *Inălțarea și Sf. George*, *Sf. Tarasie* și alte stampe.

În acest timp tipografia m-rii Neamțu ajunsese la atîta dezvoltare în cît număra 32 de lucrători, repartisați în modul următor:

- 2 Șefi-tipografi (șefi de ateliere).
- 1 Corector diortositor, post ocupat de renumitul *Nichita* tipicarul.
- 3 Prubarî (carî dedeaŭ corecturi, elevi)
- 1 Săpător, care era Teodosie.
- 1 Indreptător de teascuri (mechanic)
- 10 Tipăritori (tescari, drugari, pilcari, etc.)
- 9 Zețari.
- 5 Deosebiți lucrători.
- 32 Totalul, afară de oamenii de serviciu, ca servitori, etc.

Pidalionul este o carte de format mare, dar hîrtia este ordinară.

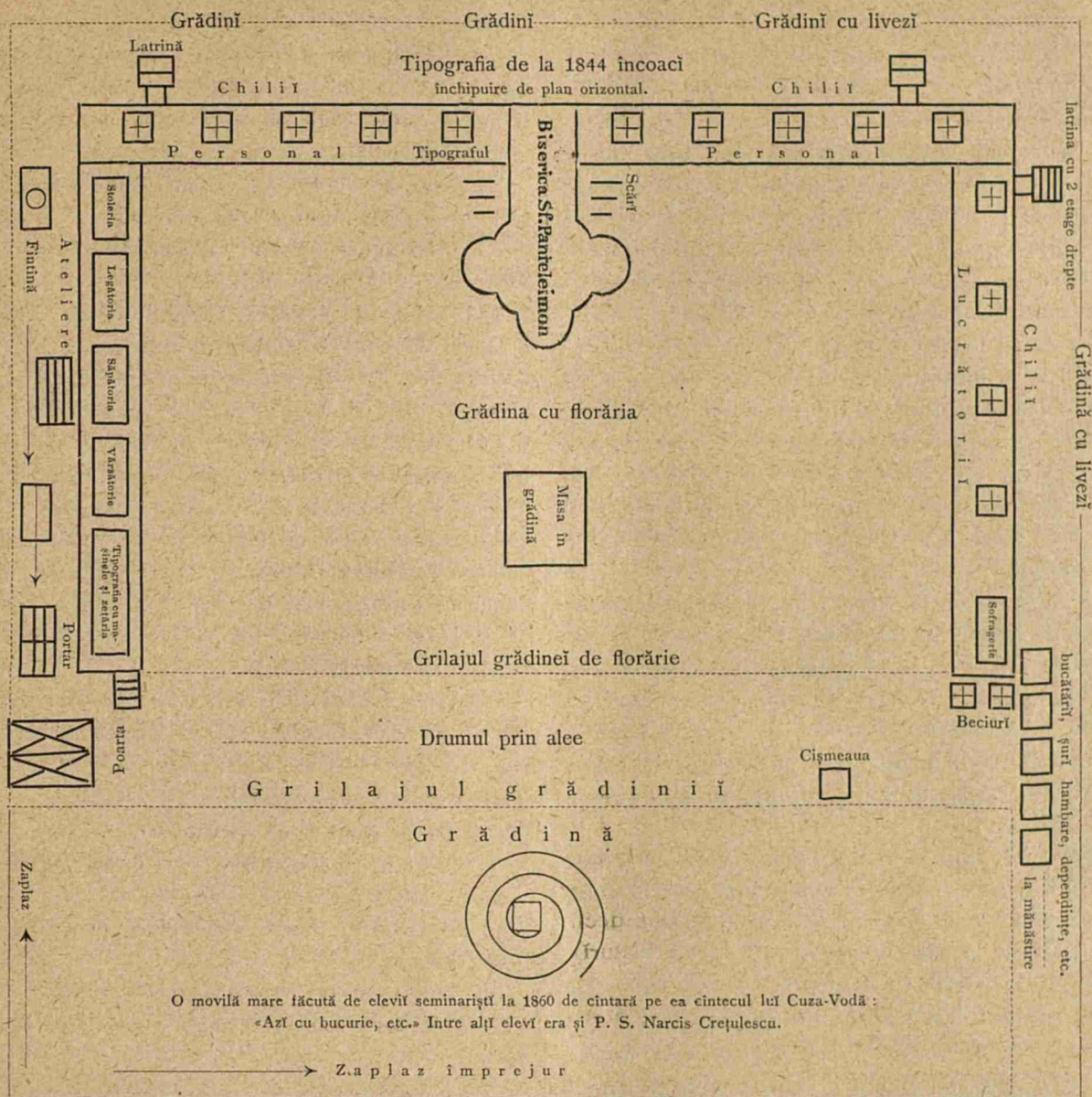
La 1844 starițul Neonil, în a 3-a stăreție, a prefăcut tipografia cu desăvîrșire, reformă pe care o începuse deja de mai nainte *Venedict*.

Localul vechiu s'a dat fabricii de postav, iar tipografia a mutat-o jos, în încăperile unde fusese bolnița (infirmaria) bătrînilor, pe aceștia mutîndu-i sus, la bolnița cea nouă; făcută de Neonil acum.

Localul tipografiei de la 1844 avea forma unui pocoî II slavon, după cum se arată în următorul plan:

(1) De la 10 Aprilie 1838—27 Decembrie 1839 stărețește Neonil în a doua stăreție, de la 27 Decembrie 1839 la 1 Maiu 1840, Mardarie iarăși în a 2-a stăreție.

Pocoiul era mare, larg, cu borduri largi și dispus ast-fel că oferia toate înlesnirile pentru lucru. La fie-care cap avea scări. Fie-care sală avea 4 chilii. Biserica este în rîndul chiliilor cu ușile prin săli și prin 2 coaste, cu cerdac împrejurul ei pe la altar, pridvor și cu 2 sale. În față, grădina cu alee de flori, pomușoară (coacăz), copăcei, cărări, etc; la mijloc masă de fantezie, un grilaj închide pocoiul.

Pe dinainte, un drum prin alele de copaci duce la bucătărie, etc...

Altă grădină mare închisă cu grilaj la mijloc, o movilă mare făcută de elevii seminariștilor pe la 1860 de cîntău seara, sus, în cor, cîntecul lui Vodă Cuza, care începea în modul următor:

Azi cu bucurie țările Unite,
Să strigăm cu glasuri dă-ni-l Doamne sfinte, etc.

pină la fine, pe note. Cîntecul era compus de 17 strofe cite 4 versuri fie-care strofă (1).

Tot localul este închis cu zaplaz, cu poartă, cu portiță și portar. Pe la spate, împrejur, grădini cu legume, zarzavaturi, arbori roditori și coasta Magherniței cu Nemțisorul, toate îngrădite se cultivă de slujbașii odăii și economia obșteii.

Acest local era, poate, localul cel mai propriu, ca local de tipografie în acel timp, din țările române.

(1) Originalul acestui cîntec se află la P. S. Narcis Crețulescu, de la care împrumutăm aceste științe.

Acest local de la 1844—1857 a fost numai tipografie.

De la 1857—1862 a fost de la biserică spre sud-vest tipografie, iar de la biserică spre nord-est seminarie. De la 1863 peste tot este ospiciul de alienați.

Localul cel vechi, adică cel care servi de la 1800—1844 era peste apa Maghernița, pe coastă, lângă fabrica de postăvărie. O casă mare, 'naltă, cu o sală mare prin mijloc și cu chilii pe margini de amindouă părțile salei, cu ușile prin sală și printre ele cu ceardacuri la amindouă capetele. Coastele erau închise. Acest local era nepractic din multe priviri. Neonil a strămutat-o în localul cel nou. Starițul Dosoftei și următorii lui cu Domițian pregătise o pleiadă de bărbați destoinici pentru tipografie, precum: *Iulian* care săpa marmora și oțelul ca o broderie, și care poate să figureze cu mândrie printre cei mai mari artiști, a săpat între altele epitaful starițului Paisie în marmoră și sfesniclele lui Vodă Moruzi în oțel. *Ghervasie, Nazarie și Teodosie* xilografi vestiți în literatura bisericească. *Teofan Cristea, Nichita, Isachie* turnător distins, *Neofit Eliade, Damian Favlov*, și alții, din cari unii au lucrat în mănăstirea Neamțu, alții s'au dus pe la alte locuri de a fi înființat sau au aranjat tipografii, ca la Buzău, București la tipografia Mitropoliei, Chișinău, etc.

Starițul Neonil în a 3 a stăreție ajunsese infirm (olog) din cauza surghiunirilor și închisorilor ce suferise prin beciurile mănăstirii Slatina, pînă ce fu permutat pe la alte mănăstiri. El stetea acum în casă, și era purtat cu scaun. El își făcea administrația mănăstirii din casă prin oamenii săi *Neofit Eliade, Teofan Cristea* și alții. Ei au zidit *bolnița bătrînilor, spitalul* din Tîrgul Neamț, *spîțaria, școala publică*, au reorganizat *tipografia* și altele.

Tot acești oameni ai lui Neonil au cumpărat 2 teascuri de fer pentru tipografie, de sistemul cel mai perfecționat pe acel timp. Tot prin ei s'a cumpărat mașina cea mare, care era pe atunci una din cele mai reputată din Europa; au adus și 2 fabrici de postav, instalîndu-le pe una în mănăstire, lângă casa fostei tipografii, iar pe alta au dăruit-o lui Mihail Kogălniceanu, de a instalat-o lângă Tîrgul Neamțu, pe un loc lângă Blebea, dăruit lui tot de la mănăstire.

Tipografia fusese atît de bine reorganizată, în cît începuse să lucreze bine, repede, ușor, plăcut și frumos, dar, din nenorocire, se ivesc o mulțime de piedici, cari îl opresc pe Neonil de la lucru, după cum ar fi dorit el.

Totuși însă la 1845 tipărește foarte curat:

Evangelia în zilele lui Gr. M. Sturdza, Mitropolit fiind *Meletie*, stariț Neonil, iar tipograf duhovnicul *Cleopa*, ajutor *Nichita*, săpător *Teodosie*. Această *Evangelie* este din cele mai căutate în biserică.

2). *Octoiul cel mare*, acelaș personal.

3). *Mineiul* pe 12 luni. Tomul pe Septembrie, Octombrie, Noiembrie. Acelaș personal.

La 1846 apare *Mineiul* pe Decembrie, Ianuarie, Februarie și Aprilie, iar la:

1847 *Mineiul* pe Mai, Iunie, Iulie și August.

Acest *Mineiul* s'a tipărit și complectat în timp de trei ani. El este luat de pe cel îndreptat de Episcopul Iosif al Argeșului, de pe cel grecesc al Patriarhiei de Constantinopole. Acest *Mineiul* este cel mai apreciat și mai căutat de Biserica noastră. Tomurile sînt proporționate, hîrtie albă, tare, tipar curat, stampe alese și bogate, cu însemnări pentru fie-care zi. Aceste *Minee* sînt mai elegante chiar de cît cele grecești, de pe cari s'au tradus. *Mineele* de la Neamțu au servit ca modele spre a se tipări și prin alte părți.

Din aceste cărți rămăsese multe furdale (maculatură) pe cari starițul Timoftei le-au complectat tipărind lipsurile și cu acest chip s'au intrupat 200 de exemplare. Din această sumă 100 de ex. s'au dăruit pe la diferite persoane însemnate, iar 100 s'au vîndut spre acoperirea cheltueleur. Ele servesc în Biserică pînă în ziua de azi. Personalul din *Minee* este tot cel întrebuițat la *Evangelia* din 1845.

2). *Triodul mare*, luxos și artistic tipărit.

3). *Minunile Maicii Domnului*, in-4° de *Agapie monah Criteanul Aghioritul*, alcătuită în grecește la 1773, tradusă și tipărită la Rîmnic la 1820. Părinții *Teofan Cristea* și *Neofit Eliade*, au îndreptat-o din grecește, tipărind-o la mănăstirea Neamțu la 1847 Mai 29, în zilele lui Vodă Mihai Gr. Sturdza și ale Mitropolitului *Meletie*, stariț fiind Neonil, tipograf *Cleopa* ieromonahul și ajutor *Nichita* monahul, renumitul tipicar al mănăstirii Neamț. *Stampa Înălțării* fu săpată de *Teodosie*, iar a *Maicii Domnului*, de popa *Simion Isoteschi*, stampă veche, aplicată aci.

Această carte, se deosibește de toate cărțile de acelaș fel, prin următoarele împrejurări:

1. Pentru că cuprinde *Istoria Eteriei* de la 1821, cum s'a urmat la mănăstirea Neamțu.

2. Este minunea cu *Maica Domnului*, cînd o aduce de la Muntele Rusu, unde o ascunsese însuși

starițul Neonil, pe cînd era încă preot, din ordinul starițului Ilarie.

3. Minunea cu icoana Maicii Domnului, din mănăstirea Neamțu de la No. 74, pag. 141 și 148.

4. Alte minuni adause, cari nu segăsesc în alte cărți de acest fel.

5. În această carte se găsește și acatestul Maicii Domnului.

1). *Asbucoavna*, o cărticică mică pentru învățatura tineretului și pentru bisericii la cîntări ușoare în strane. Această carte s'a tipărit întiiu în mănăstirea Neamțu, la 1802, sub starițul Doroftei rusul, dascăl învățat, care a tradus din rusește cartea sfintului Doroftei, omonimul lui. Acest Doroftei a fost coleg cu Gherontie Dascălul la școala elinească din Sf. Sava din București.

La 1848 apar următoarele cărți: 1) *Ceaslovul*, a 3-a ediție, în zilele Domnului M. Gr. Sturdza, și ale Mitropolitului Meletie, stariț fiind Neonil, tipograf Cleopa, săpător Teodosie.

2). *Prăvălioara*, carte pentru pravilă, pentru chilie în particular, extrasă din *Ochtoicul cel Mare* sub starițul Neonil, tipograf fiind Cleopa.

3). *Penticostar*, în zilele Domnului M. Gr. Sturdza și ale Mitropolitului Meletie, stariț fiind Neonil, tipograf Cleopa, săpător Teodosie.

4). *Vieața Sf. Mitrofan cel nou*, Episcopul Voronejului, stariț Neonil.

5). *Moliftenicul bogat*, după originalul tipărit de Episcopul de Buzău *Chesarie*, în zilele Domnului M. Gr. Sturdza, stariț fiind Neonil, tipograf Cleopa, săpător Teodosie.

Poarta și mijlocul stampeii întiiu sunt săpate de Teodosie, iar chenarul este vechi, săpat de Ghervasie.

Acesta este cel mai bun *Moliftenic* în Biserica noastră.

În 1849, nu s'a tipărit nici o carte, starițul fiind ocupat în altă direcție.

La 1850 se tipărește *Ceaslovul* în a 4-a ediție, în timpul Domniei lui Grigore Ghica Vv, stariț Neonil; tipograf Cleopa, săpător Teodosie. Marca țării este cea veche săpată de pretoiereul Mihail. Mai este o floare pe poartă, tot a lui Teodosie, cu anul 1848. Acest *Ceaslov* este însemnat prin aceea că la sfîrșit are un tablou de Mitropoliții țării românești. Această carte este una din cele mai practice pentru Biserică.

2). *O carte de cuvinte* a lui *Nichifor Teotochi*, Arhiepiscopul Astrahanului, sub același personal ca mai sus la No. 1.

3). *Așezămîntul mănăstirii Neamțu*, sub Grigore Ghica Vv., stareț Neonil, la 27 Maiu.

La 1851 apare *Apostolul cel Mare*, pe zile, sub Grigore Ghica Voevod, mitropolit fiind *Sofronie Miclescu*, stariț Neonil, Cleopa ieromonahul tipograf și Teodosie săpător.

La 1852 nu s'a putut tipări nimic, starițul fiind ocupat cu spitalul din tîrgul Neamțu și cu alte construcții din mănăstire și de acolo.

La 16 Octombrie 1853 moare starițul Neonil, alegîndu se în locu-î, la 20 Octombrie 1853, starițul *Naftanail Bandrabul*, rus de la Movilău. Unii pretind c'ar fi român rusit. P. S. Narcis îl cunoștea personal și știe că nu putea vorbi corect românește. La 1855, Februarie 24 este destituit și surghiunit.

În acest an apare *Stujba Sf. Haralambie*, în zilele împăratului Nicolae Pavlovici a toată Rusia, Mitropolit fiind Sofronie Miclescu stariț *Naftaniel*, rus, tipograf Nichita tipicarul, însă netipărit pe copertă.

La 1854 apare tomul I din *Proloage* pe Septembrie, Octombrie și Noembrie; tomul II, pe Decembrie, Ianuarie și Februarie, în zilele împăratului Nicolae Pavlovici și mitropolitului Sofronie Miclescu, stariț fiind Naftaniel, săpător Teodosie, fiind și stampe vechi de ale lui Ghervasie, tipograf Nichita tipicarul, nescris.

La 1855 apare: 1) tomul III din *Proloage* pe lunile Martie, Aprilie și Maiu, 2) tomul 4 pe lunile Iunie, Iulie și August, în zilele Domnului Grigore Alexandru Ghica Voevod și ale Mitropolitului Sofronie, stariț fiind Naftaniel, tipograf Nichita tipicarul, nescris.

Aceste 4 tomuri cuprind prescurtări din *Viețile Sfinților* de peste tot anul, amestecate cu alte cuvinte morale la diferite ocașuni. Este un simulacru din vechiul *Prologar* al Mitropolitului Dosoftei Barilă de la 1682, tom. I, și 1683 tom. 2

3). *Rînduiala hivotoniei arhierestii și a spălării la Cina de taină*, tipărită cu cheltuiala Mitropolitului Sofronie, postul de stariț fiind vacant, este suplinat de archimandritul *Antonie Dumbravă*, egumenul m-rii Bogdana, tipograf a fost Nichita tipicarul, nescris, săpător Teodosie, avînd și stampe vechi de ale lui Ghervasie, după cum rezultă din prefață.

La 1856 se tipăresc următoarele cărți: 1) *Orologiul* (*Ceaslov*), în zilele lui Grigore Al. Ghica Vv. și ale Mitropolitului Sofronie, stariț fiind *Dionisie Romano* (1), fost egumen la m-rea Sadova zis

(1) Dionisie a stărețit de la 29 Maiu 1855 pînă la 11 Iulie 1856. *Ceaslovul* său este eșit din rostul cu care se tipăreau cărțile de cult ale m-rii Neamțu. Este un *Ceaslov*

și *Sadoveanu*, iar tipograf ieromonahul *Teofilact*, nescris.

2). *Catilis* (1), pentru elevii seminarului din m-rea Neamțu, în zilele Domnului Gr. Al. Ghica și ale Mitropolitului Sofronie, stariț fiind Dionisie, tipograf ieromonahul *Teofilact*, nescris.

3). *Prohodul Domnului Cristos*, carte de cîntări, tipărit de *Dimitriță Suceveanu*, sub personalul de mai sus, avînd ca corector pe psaltul *Doroștei Iordachi*, unul din cei mai renumiți psalți din România, nescris.

La 1857 apar: 1). *Ermologion*, carte de cîntări cu *Idiomelar și Docsastar* de psaltul *Dimitrie Suceveanu*, corector *Doroștei*, nescris.

2). *Istoria m-rii Neamțu* de starițul *Gherasim Miron* (2).

3). *Așezămîntul m-rii Neamțu* de acelaș.

4). *Hrisoavele lui Grigore Al. Ghica* pentru seminarul din m-rea Neamțu și tirgul Neamțu. Exemplare se află la P. S. Narcis.

La 1858 se tipărește *Evangelia și Ceastovul*.

Aceste cărți sînt tipărite cu artă, după sistemul cărților tipărite sub *Neonil*; ele sunt foarte apreciate de Biserică și se găsesc rar.

Tipăritu-s'au în zilele Caimacamului *Vogoride* și ale Mitropolitului *Sofronie*, stariț fiind *Gherasim*, tipograf *Teofilact*, iar săpător *Teodosie*.

La 1859 se tipărește *Psaltirea*, format mare, în zilele Domnului *Alexandru Ioan I Cuza* și Mitropolitului *Sofronie*, stariț fiind *Gherasim*, iar tipograf ieromonahul *Teofilact*. Săpător ieromonahul *Damian Pavlov*, fiind întrebuițate și stampe vechi de ale lui *Ghervasie* și *Teodosie*.

Damian a săpat stampa de pe poartă, reprezentînd biserica cea mare din m-rea Neamțu. Pînă aci fotografia bisericeii celei mari și a bisericeii *Sf. George* erau reproduse prin *Minee* și alte cărți, acum este pusă și în *Psaltirea* din 1859. Tot *Damian* a săpat și stampa care reprezintă pe proorocul *David*, format mare. Aceste stampe sunt săpate a-

mic pentru școlari. Călugării *Nemțeni*, după demisiunea lui *Dionisie*, au proscris *Ceastovul* său, așa că se găsește azi foarte rar. Un ex. posedă și P. S. Narcis.

Acest *Dionisie* ajunsese mai tîrziu *Episcop* de *Buzeu*. În Prefața acestui mic *Ceastov* se vede icoana Domnului *Cristos*, în mare, cu alte chenare, și jos, sub picioare, este următoarea inscripție: *Πρότο Ιερην Μιχαηλ Σουλα(εκι)*. Hîrtia este ordinară.

(1) Proscris ca și *Ceastovul* de călugări și se găsește foarte rar. Un exemplar se află la P. S. Narcis.

(2) Starițul *Gherasim Miron* *Moldoveanu* stărețește de la 1 Septembrie 1856 pînă la 14 Noiembrie 1860, cînd fu surghiunit din cauza secularisării averilor mănăstirești, la 1859.

nume pentru *Psaltirea* din 1859. Pe dosul filei 199 al acestei cărți este tipărit un *Pomelnic*. *Psaltirea* aceasta măi cuprinde și *Fascalie* pe un întreg ciclu de 532 ani, precum și un tablou de Domnii țării *Moldovei*, de la *Dragoș Vodă* 1352 pînă la *Alexandru Ioan I Cuza* 5 și 24 Ianuarie 1859.

În anul 1859 cu Inaltul Decret Domnesc No. 171 din 1 Iunie, secularisîndu-se averile mănăstirilor închinat (chinovii) și decî și a mănăstirilor *Neamțu-Secu*, cu toate schiturile lor, s'a redus și tipografia. Pe tot timpul cît a durat tipografia s'a tipărit pe fie-care an o sumedenie de icoane de tot felul, mari și mici, din cari unele se dăruiau, altele se vindeau prea eftin tuturor creștinilor din toate țările românești.

Așa, mașina a luat'o guvernul de a dus'o la *Focșani* spre a se tipări *Protocoloalele Comisiunii centrale*, iar la 1863 a dus'o la *București*, formînd împreună cu a colegiului *Sf. Sava* și mai tîrziu a Ministerului de Război, *Tipografia Statului*.

Această mașină fusese adusă de starițul *Neonil*, și este întia mașină tipografică adusă în România. Se cunoaște după placa de lingă roata de dinainte.

Două teascuri au fost transportate la *Chișineu* de monahul *Isachie*, turnător de litere eminent, care a trăit în acel oraș, spre a aranja tipografia de acolo. *Isachie* trecînd aci s'a preoțit la m-rea *Noul Neamț* din *Basarabia*, unde a și murit.

Un teasc de fier și cu multe alte obiecte tipografice s'au dat tipografiei de la *Episcopia Buzăului*. Ast-fel s'a împrăștiat și s'a risipit frumoasa tipografie a m-rii *Neamțului*, care ajunsese prin sirguinta stariților și a maștrilor ei în această artă să țină primul loc printre tipografiile române, făcînd din m-rea *Neamț*, un focar de activitate literară bisericască în acele timpuri.

Cu rămășițele tipografiei bieții călugări s'au mai străduit spre a tipări din cînd în cînd cîte o carte spre folosul bisericesc.

Așa, la 1860 apare *Liturghia*, vol. mare, tipărit de comitetul m-rii *Neamțu* în zilele Domnului *Alexandru Ioan Cuza* și ale Mitropolitului *Sofronie*, stariț fiind *Timoftei Ionescu*, iar membri în comitet *Atanasie Răclîș*, *Irimia Ene*, *Sofronie Virnav* și *Timoftei Ionescu*. Tipograf totieromonahul *Teofilact* și săpător *Damian*.

Acest comitet, în capul căruia era *Sofronie Virnav* a schimbat pe această *Liturghie* numele secular al m-rii: în loc de *Neamțu* a zis *A-tot viitorul*.

Urmașii însă au revenit la vechiul nume *Neamțu*. Această *Liturghie* este o carte de lux în Biserică și foarte căutată.

La 1861 apar: 1). *Invățătură Crestinești*, o cărticică mică, în a 3-a ediție, în zilele lui Alex. Ioan Cuza, fiind locțiitor de Mitropolit *Kesarie Sinadon-Răzmiriță*, stariț Timoftei (1), și tipograf-șef ieromonahul *Teodor Inochentescu*, avînd ca zețari pe *Dosoftei Valerian* și *Iosif*, după cum se vede la finele cărții.

2). *Slujba Sf. Modest*, acelaș an și personal.

La 1862 se tipăresc iarăși două cărți:

1). *Mărturisire la Duhovnic* (broșuri mici de spovedanie).

2). *Invățătura starițului Gherasim*, ambele tipărite sub stăreția lui Timoftei de către tipograful *Teodor Inochentescu*.

La 1863 Ianuarie 11 apare: 1) a 3-a ediție a cărții intitulată *Sfințirea de biserică*, cu adaos *Sfințire de antimise*, în zilele lui Cuza Vodă, locotenent de Mitropolit *Kesarie Răzmiriță*, Episcop Sinodon, stariț al m-rilor Neamțu-Secu fiind Timoftei, tipograf *Ianuare Bușilă*, iar stampele de ale lui *Teodosie*.

2). *Acaftistul Sfintei Treimi*, sub acelaș personal.

La 1864 apare *Mărturisirea ortodoxă* de *Petru Movilă*, în timpul lui Vodă Cuza, locotenent de Mitropolit fiind *Calinic Miclescu*, stariț Timoftei, iar tipograf ieromonahul *Teofilact*.

După cum vedem, de la 1860—1864 tipografia s'a mărginit a tipări mici cărticele, afară de *Liturgia*, care este un volum mai mare, din cauza defacerii și a împărțirii, după cum am văzut mai sus, a materialului tipografiei. Cu mare greutate aș putut părinții scăpa un teasc cu care aș mai tipărit la intervale cite o cărticică trebuincioasă tagmei lor.

De la 1864—1867 nu se mai tipărește nimic, tipografia fiind închisă.

La 1867 Maii 15, duhovnicul *Cleopa* tipărește un tablou de sărbătorile în care trebuie să se tragă clopotele și să se facă coliva. Acest tablou, tipărit pe o față, in-folio, servește în mănăstire.

De la această dată și pînă la 1871 nu se mai tipărește nimic.

La 1871 starițul Timoftei repară teascul rămas și înjghebează puțin material tipografic și cu ajutorul a cîtor-va călugări bătrîni începe a țipări cite ceva.

Așa în 1871 tipărește: 1) *Cîntare de laudă sionicească*, acum întia oară, în zilele Domnului *Carol I* și ale Mitropolitului *Calinic Miclescu*, stariț fiind Timoftei, cu toată cheltuiala shimonahiei *Epraxia Vîrnava Li-*

teanu, talmăcită acum pentru întia oară din limba elinească în cea românească de ieromonahul *Neofit Eliade*, tipograf fiind *Cleopa* ieromonahul, iar cei alți zețari toți călugări bătrîni de peste 70 ani.

Ei sînt:

- 1). Sf. sa părintele *Ghenadie Placa*, scriitor.
- 2). Sf. sa păr. ieromon. *Teodosie Florescu*, ajutor părintelui *Neofit Eliade*, care era prea bătrîn.
- 3). Sf. sa părintele *Dosoftei*, prubar.
- 4). Sf. sa păr. *Iosif* idem.
- 5). Sf. sa părintele *Elisei*, tipăritor.
- 6). Sf. sa părintele *Nichifor* idem.
- 7). *Dionisie*.
- 8). *Mihail*, ostenitor.

Stampele române sînt din cele vechi ale lui *Teodosie*, iar cele străine aduse de la Kiev. Cartea cuprinde *Acaftistul* și *Paraclisul Sf. Mormînt*.

Din modul cum este tipărită această cărticică se ved lipsurile la care ajunsese tipografia mănăstirii Neamțu, pe acel timp, în cît numai o pungă ca a Maicii *Epraxia Liteanu* le-a putut suplini. A doua carte tipărită în acest an este: *Cîntările lui Moise*, cari se citesc noaptea, la canoanele *Utreniei*, de *Timoftei*.

La 1872, Noembre 15, apare cărticica *Triniterea starițului Paisie*, de starițul Timoftei. Această broșurică ca și cea de sus, denotă sărăcie de mijloace tipografice.

La 1873 apare *Regulamentul Sfîntului Sinod*, tipărit de *Damaschin* cu mare necaz, din cauza lipsurilor de tot felul.

La 1874 starițul Timoftei își adună toate mijloacele de cari a putut dispune, supunînd și pe părinți la contribuțiunii, adună pe toți călugării cunoscătorii în ale tipografiei, în număr de 26 persoane, și tipărește ultima carte, de oare-care valoare tipografică, în tipografia m-rii Neamțul, *Ceaslovul cel mare*, care apăru la 22 Ianuarie 1874, în zilele Domnului *Carol* și Mitropolitului *Calinic Miclescu*, stariț fiind Timoftei, tipograf shimonahul *Damaschin*, stampele sînt vechi, săpate de popa *Mihail*, *Simeon*, *Ghervasie* și *Teodosie*. Această carte, zice părintele *Narcis Crețulescu*, care e cea mai bogată și mai luxoasă, în felul ei, din cite aș apărut pînă atunci la Români, este pecetea cu care se sigilează piatra mormintală a tipografiei.

În timpul agoniei însă, care dură pînă pe la 1878, călugării aș mai tipărit un *Catavasier*.

La 1882, Ianuarie 17, redeschizîndu-se tipografia Sf. Sinod din București, tipografia m-rii Neamțu

(1) Starițul Timoftei Ionescu, Moldovean din Basarabia, a stărețit de la 15 Decembre 1860—7 Iunie 1887.

fu închisă pentru tot-d'auna la 1883, ea care fusese aproape 80 de ani nu numai un centru de propagare culturală ecleziastică în țara noastră, dar și oficina de unde eșiau artiștii de valoare în artele grafice, cum erau: *Gherontie, Ghervasie, Teodosie, Nazarie, Iulian, Isachie, Nichita, Neofit Eliade, Damian Pavlov* și alții, cari au lăsat urme neperitoare despre agilitatea lor în această măestrie.

S'a închis pentru tot-d'auna tipografia mănăstirii Neamțu, dar operele eșite de sub teascurile sale și stampele de sub stiletul artiștilor săi, vor mărturisi purerea generațiilor viitoare despre gradul de înflorire la care ajunsese arta tipografică în România, la această epocă.

G. IONESCU

Culegător de litere-tipograf.

L I T E R A T U R Ă

Femea poetă.

I.

Marie de R gnier născută José Maria de H r dia.

În virtejul aspirațiunilor confuze și vaste cari țin r sc dorințele și activitățile feminismului spre atitea orizonturi variate, femea poetă, în rolul ei de umbră și reculegere, reprezintă pe călugărița g ndirii. Visul ei, care la prima vedere pare str mt ca o celulă, cuprinde, întocmai ca și zidurile m n stirilor, extazul, r sv rtirea și  mb tarea. Ea este înzestrată cu misticitate și cu spaimă în fața enigmei pe care i-l oferă destinul său. Ardoarea care o st p nește o  nsp imintă și grija imperioasă de a exprima prin vorbe și rime enigma desv luită a sensibilit ței sale,  i pare aspră ca o pedeapsă și glorioasă ca un triumf.

Indată ce această enigmă o ispitește, ea devine străină surorilor sale și suspectă bărbatului. Totuși numărul femeilor poete e azi foarte mare. Și cele despre care voi  vorbi aici, nu sînt niște versificatoare zădarnice cari  tes cu un mare sgomot de silabe mătăsoase său sonore, armonii pline de prestigiu și goale de înțeles. O grijă de frumusețe deplină, de artă des v rșit , călăuzește lucrările lor și chiar momentele lor de odihnă. Ingeniozitatea lor nu dispare în m nuirea pasiunilor, slăbiciunea lor înăscută nu le împedică de a clădi opere de forță și de muncă gravă. De și nu li s'a găsit încă un nume, ele au știut să cucerească un loc în r ndurile acelora pe cari sufletele  i ascultă bucuros.

Ele represintă prin verb frumuseța și îndrăsneala

miturilor cari au divinizat femeia: Diana și Amazoanele, Ariana și trista Iphigenie schimbată în căprioară, Daphne, c reea laurul  i sf șie sinul, pling r nd pe r nd prin vocea lor.

Ele aprind pe prag lampa virginelor cuminți la aceea a tinerii Hero, care din înălțimea promontoriilor armonioase anunța Hellespontului fermecat că o iubire neînfrintă ardea în inima celor doi amanți.

Prodigioas  este emoțiunea care se naște în sufletul unei femei, c nd simte, t n ră încă, efluviile g ndirii ritmate degaj ndu-se dintr'insa. Un sentiment de viață aș a de viu o cuprinde, în c t e confusă de a o cunoaște înainte momentului când aceasta se revelează altora, de a fi indurerat  în plină exuberanță și veselă de o veselie ciudată, pe care tovarășele sale nu o împărtășesc.

O dorință puternică de singurătate și de s rbătoare o agită și o face să nu guste din ora prezentă de cit această exaltație; o compătimire dureroasă o leagă de aspectele întristătoare ale naturei și privescile de frumusețe o apasă ca o amintire trăită; ea își descoperă fața de pasiunile de cari suferă de mai înainte, o inferioritate întru cât-va asemnătoare aceleia a unei preotes  înainte zeului său. Și totuș îndrăsneala g ndului care voește să fie liber, o îndeamnă să nu se mai îngrijască de sine; și ea înfruntă monstroasa luptă. Amorul  i reproșează că nu i-a adus tributul  nconștienței, și că-i povestește chinurile pe cari el le produce.

«Cine ți-a spus că tac r u?» întreabă d nsul. Ea se înfioară și răspunde amorului: «Te cunosc și te-am  nt lnit nu știu unde». Și amorul se teme de d nsa și nu i mai zimbește. Calitățile spiritului femeii sînt echivalente cu acele ale bărbatului, dar nu se aseamn  cu ele. Elementul de interes și de noutate pe care opera ei il aduce cercetărilor psihologice e  ncontestabil. Intuițiunea  i ține loc de logică; ea primește impresiunile înainte de a le raționa, le sensibilizează și face din ele motive de bucurie său de durere. Nervii ei sînt tot-dauna în mișcare ca o harpă eoliană întinsă la trecerea vintului.

Timpu  în care  nșoanța părea că trebuie să fie pentru femeie corolarul tuturor virtuților, dispare; e foarte aproape timpul care  i va cere de a se amesteca din ce în ce mai mult în toate revendicările, în toate mișcările curiosit ții moderne.

Deja această trăsătură caracteristică printre atitea altele,  sbucnește și arată distanța străbătută de vreo